

я читав лекції французькою мовою у Варшаві, а цього року в Петербурзі і Москві» [7, с. 289]. І вже у книгах «Польські враження» (1888), «Російські враження» (1888) Г. Брандес талановито вималює, не зраджуючи своєму дослідницькому методу, історично-психологічні портрети народів цих двох країн. У Російській імперії цього «справжнього європейця» (Ф. Ніцше) понад усе захоплювала волелюбна молодь. Як проникливий психолог і досвідчений політик, він завбачить у ній потужну рушійну силу у майбутніх революційних подіях. Цікаво, що у своїх «Російських враженнях» критик деякі сторінки присвячує українським («малоросійським») народним пісням, які відокремлює від великоросійських, а також характеризує творчість двох яскравих представників нашої культури – Миколи Гоголя і Тараса Шевченка.

Варто зазначити, що згадувані відчити данського радикала у Варшаві, Москві та Петербурзі постійно знаходилися у колі зору Івана Франка. Зрештою, від часу першого знайомства із працями Г. Брандеса його ім'я не сходило з орбіти творчих зацікавлень українського митця. Не можна оминути й того факту, що в середині 90-х років XIX ст. у творчій долі Франка дивним чином віддзеркалюється епізод Брандесової біографії 70-х років, пов'язаний із необранням на посаду доцента університету.

При вивченні діяльності українського митця кидається у вічі, що наприкінці 90-х років XIX ст. значно активізується його увага до постаті Георг'я Брандеса. Зокрема, 1898 р. виходить у світ одна із найвідоміших статей Франка «Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах», що відкривалася вступом, повністю присвяченим творчості данського радикального критика. Роком пізніше український письменник видрукує розвідку «Юрій Брандес» (1899), в якій потрактує автора «Головних течій» як вільнодумця і ліберала, що «вірить в поступ людськості, але бачить його не в еволюції економічного і соціального побуту мас народних, а радше в великих одиницях, в духовних репрезентантах та проводирях мас» [14, с. 381]; як критика «європейської слави», «посередника між різними літературами сучасної Європи»; як інтерпретатора «провідних ідей і красот найрізноманітніших сторін і націй»; як одного «із двигачів нового демократизму. Того демократизму, що поклав собі метою – дати цілим масам народу не тільки хліб і здорові хати, і вигоди життя, але також розуміння всіх найвищих здобутків науки і штуки» [14, с. 384]. У Франковій характеристиці уже не відчутно тих захопливих ноток, які пронизували його перші відгуки. Натомість у ній дається виважена оцінка діяльності данського критика у європейському культурному просторі. І. Франко проникливо вказує на світоглядно-естетичну еволюцію автора «Головних течій», котрий, відчувши наприкінці 80-х р. кризу літератури, що «ставила

на обговорення» актуальні суспільні проблеми, відшукає у філософії Фридриха Ніцше нові ідеї, які надихатимуть нове покоління митців.

Звісно ж, активізація уваги українського письменника наприкінці 90-х років XIX ст. до постаті критика не була випадковою, оскільки, як відомо, той восени 1898 року відвідає Львів на запрошення польського літературно-наукового товариства. З огляду на те, що цей епізод, як і епізод невідвідин Брандесом засідання Наукового товариства імені Тараса Шевченка, куди був запрошений українською громадою, вельми докладно описаний у вже згадуваній розвідці Густава Цвенґроша, ми лише висловимо припущення, що хоча офіційно талановитий данець із українцями не зустрічався, однак якісь неофіційні зустрічі, і то не без участі Франка, все ж таки були. На ймовірність особистого знайомства автора «Каменярів» із Брандесом вказують певні факти їхньої творчої біографії, які стануть об'єктом дослідження у подальших наших студіях.

1. Брандес Г. Автобиографический очерк / Г. Брандес // Новые веяния. Литературные портреты и критические очерки: [перевод Э. К. Ватсона]. – СПб.: Изд во журнала «Пантеон литературы», 1889. – 388 с. 2. Грицак Я. Пророк у своїй Вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886) / Я. Грицак. – К.: Критика, 2006. – 631 с. 3. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр / Т. Гундорова. – К.: Критика, 2006. – 352 с. 4. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період / О. Забужко. – К.: Факт, 2006. – 156 с. 5. Милуков П. Н. Воспоминания [Електронний ресурс] / П. Н. Милуков. – Режим доступу: http://az.lib.ru/m/miljukow_p_n/text_0050.shtml. 6. Педерсен А. Впечатления датских писателей от пребывания в Санкт-Петербурге в конце XIX – начале XX в. [Електронний ресурс] / А. Педерсен. – Режим доступу: http://rnga.ru/science/conferences/y Confer/sever/2003/36_Pedersen.pdf. 7. Переписка Фридриха Ніцше с Георгом Брандесом / Ніцше Ф. Письма: [сост., пер. с нем. И. А. Эбанаидзе]. – М.: Культурная революция, 2007. – 400 с. 8. Франко І. Д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріали / І. Франко. Літературно-критичні праці (1900–1902) // Зібрання тв.: [у 50 т.]. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 33. – С. 304–370. 9. Франко І. Відповідь критикові «Перебенді» / І. Франко. Літературно-критичні праці (1885–1889) // Зібрання тв.: [у 50 т.]. – К.: Наук. думка, 1980. – Т. 27. – С. 308–311. 10. Франко І. Лист до М. І. Павлика від 30 липня 1879 р. / І. Франко // Листи 1874–1885 // Зібрання тв.: [у 50 т.]. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 48. – С. 197–203. 11. Франко І. Лист до О. М. Рошкевич від 20 вересня 1878 р. / І. Франко // Листи (1874–1885) // Зібрання тв.: [у 50 т.]. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 48. – С. 108–119. 12. Франко І. Лист до О. М. Рошкевич від 18 грудня 1878 р. / І. Франко // Листи (1874–1885) // Зібрання тв.: [у 50 т.]. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 48. – С. 126–131. 13. Франко І. Лист до О. М. Рошкевич від 6 квітня 1879 р. / І. Франко // Листи (1874–1885) // Зібрання тв.: [у 50 т.]. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 48. – С. 172–176. 14. Франко І. Юрій Брандес. / І. Франко. Літературно-критичні праці (1897–1899) // Зібрання тв.: [у 50 т.]. – К.: Наук. думка, 1981. – Т. 31. – С. 378–384. 15. Франко І. Як це сталося? (Спогад) / І. Франко. Літературно-критичні праці (1902–1905) // Зібрання тв.: [у 50 т.]. – К.: Наук. думка. – Т. 34, 1981. – С. 372–378. 16. Чичерин Б. Письмо к А. В. Станкевичу от 14 сентября 1876 г. / Б. Чичерин // ОР РГБ. – Ф. 334, карт.8, ед. хр. 1. – Л. 78. 17. Henk van der Liet. Georg Brandes as a literary intermediary [Електронний ресурс] / Henk van der Liet. – Режим доступу: <http://dpc.uva.nl/tvsvol25/nr01/art06>.

Наталія Пархоменко

Міграційні проблеми України в європейському контексті

В статті розглядається особливе місце України в європейській та євразійській міграційних системах, а також основні міграційні тенденції: Україна як країна транзиту, Україна як країна прийняття, Україна як країна походження.

The paper examines a special place of Ukraine in the European and Eurasian migratory systems and the main migration tendencies: Ukraine as a transit country, Ukraine as country adoption, Ukraine as country of origin.

В умовах глобалізації, поглиблення економічної нерівності різних держав світу, локальних воєн, природних катаклізмів та інших негативних явищ міграція перетворилася на комплексну проблему глобального характеру. Тому

на глобальному рівні міжнародна міграція сприймається як один з невід'ємних елементів процесу глобалізації. Крім того, міжнародну міграцію вже давно розглядають як один із чинників «м'якої» безпеки.

Для України міграція є порівняно новим явищем, тому саме в умовах нашої дійсності міграційні процеси потребують ретельного вивчення та глибокого осмислення. Виникнення на політичній мапі світу нової держави Україна співпало з формуванням стійкої загальноєвропейської тенденції до суттєвого зменшення рівня народжуваності, навіть повної відсутності природного приросту населення, який, у свою чергу, спонукав до інтенсифікації міграційних процесів у світі. Упродовж багатьох років Україна сповзає в демографічну прірву та є лідером серед країн світу за темпами скорочення населення. Між 1991 і 2012 роками загальна чисельність населення скоротилася на понад 6 млн. осіб [3]. Демографічний спад – негативне явище, яке водночас є цілком європейським трендом. Однак це також глобальний процес, протидіяти якому ще не винайдено.

Геополітичне становище України, її розташування на шляху з Азії до Європи визначає особливе місце нашої держави в європейській та євразійській міграційних системах. Для нашої держави характерними є три основні міграційні тенденції:

- Україна як країна транзиту;
- Україна як країна прийняття;
- Україна як країна походження.

Транзитний потенціал України відіграє не лише позитивну роль у розробці програм економічного розвитку. На жаль, Україна характеризується активною транзитною міграцією через використання центральноєвропейського маршруту (одного із п'яти головних маршрутів глобальної нелегальної міграції до ЄС, який використовують громадяни країн СНД, Центральної, Східної та Південно-Східної Азії). Даний маршрут є менш загрозливим для країн Європейського Союзу, аніж, скажімо, північно-африканський або балканський, особливо за обсягами нелегальної міграції, однак має виразні негативні наслідки саме для України. Адже через слабку керованість та контрольованість міграційних процесів на території України відбувається накопичення нелегальних мігрантів. Внаслідок такої ситуації збільшується тиск на державний бюджет України (через необхідність здійснювати ідентифікацію та утримувати нелегальних мігрантів), а також спостерігається зростання соціальної напруги в суспільстві. Кількість нелегальних мігрантів з країн Східної, Південно-Східної Азії, а також країн СНД, неухильно зростає [12, с. 58].

Як країна походження мігрантів, Україна є постачальником робочої сили до Європейського Союзу і Російської Федерації. У більшості випадків українці поповнюють собою ряди нелегальних трудових мігрантів, орієнтуючись на прокладені попередниками шляхи працевлаштування. Згідно з даними Міністерства праці та соціальної політики, у 2007 році кількість українських громадян, які працюють за кордоном за посередництва ліцензованих компаній, тобто, на легальних засадах, становила 73 тис. осіб, що складає приблизно 2 % від усіх українців-заробітчан [10]. Водночас певна частина українських трудових мігрантів легалізувала своє перебування після проголошення т. зв. «міграційної амністії» у низці країн прийняття: за деякими даними, більше 200 тисяч українців змогли легалізуватися таким чином в Іспанії та Португалії [13].

Останні п'ять-сім років найбільшою інтригою в питанні трудової міграції була кількість мігрантів з України. За відсутності достовірної статистики різноманітні представники державних органів, експерти та журналісти називали цифри від 1,5 мільйона до 5 і навіть 7 мільйонів осіб, які працюють за межами України. У більшості випадків кількість українських

трудомих мігрантів використовувалася для жонглювання цифрами в ході політичної боротьби (наприклад, у 2004 році, як звинувачення певних політичних сил в організації фальсифікацій на користь одного з кандидатів і використання голосів нібито відсутніх в Україні громадян). Однак більшість експертів підтримує економічно вивірену кількість українських трудових мігрантів у районі 2 мільйонів осіб. До того ж такі цифри збігаються з даними Міжнародної організації з міграції. Розподіл українських заробітчан по країнах прийняття приблизно такий: близько 37,2 % мігрантів обирають Росію, 18,7 % працюють у Польщі, 16,9 % їдуть до Чехії, 8,5 % – обирають Італію, 3,8 % – Португалію, 2,5 % – Угорщину, 2,2 % – Грецію, 2 % – Словаччину [12, с. 60].

Основним видом міжнародної міграції була і залишається трудова міграція. Нерівномірність економічного розвитку різних країн та навіть регіонів спричиняють зростання обсягів трудової міграції у світі, в першу чергу, до економічно розвинених держав. Розпад СРСР наприкінці ХХ ст. призвів до виникнення унікальної міграційної зони, в якій з'явилися нові міграційні потоки громадян різних новоутворених держав, що були пов'язані тісними родинними, професійними, освітніми та/або дружніми зв'язками. Відсутність суворого прикордонного контролю та перепон для перетину кордонів дали змогу колишнім співгромадянам, а зараз – представникам різних держав розв'язати проблеми працевлаштування та самореалізації за межами своєї вітчизни, не розриваючи при цьому родинних зв'язків.

Водночас відбулися суттєві зміни у державному устрої цілої низки країн колишнього соціалістичного табору, що стало поштовхом до розширення меж Європейського Союзу до його сучасних обсягів. Поступове зникнення кордонів між європейськими державами стало поштовхом до початку масштабного переміщення робочої сили з держав Центральної та Південно-Східної Європи до більш розвинених країн Західної Європи (насамперед, Німеччини, Великобританії, Бельгії та Ірландії). Страх перед можливою навалюю трудових мігрантів через скасування візового режиму з країнами так званої «третьої хвилі розширення ЄС» відступив перед нагальною потребою формування ринку робочої сили через негативні демографічні показники у розвинених країнах Західної Європи.

Експерти виділяють наступні тенденції, характерні для трудової міграції на сучасному історичному етапі:

1) Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. відбувається перерозподіл полюсів «імміграційного тяжіння», коли, поряд з Німеччиною, країнами імміграції стають держави Південної Європи, що не так давно були основними постачальниками робочої сили до Німеччини, Великобританії, Швеції та інших розвинених країн Європейського Союзу. До Італії та Іспанії прибули іноземці з Африки (Туніс, Сенегал, Марокко) та країн Латинської Америки (Аргентина, Перу), а також інших країн (Домініканської Республіки, Філіппін, колишньої Югославії) [2].

2) Змінився склад сучасної трудової міграції: на межі ХХ–ХХІ ст. відзначено тенденцію зростання сезонних потоків. Так, за останнє десятиліття західноєвропейські країни значно активніше, аніж раніше, залучали сезонних працівників, насамперед у сільському господарстві. Щорічно західні країни ЄС рекрутують близько 500 тис. сільськогосподарських робітників з-поза меж ЄС [14].

3) Ще одна особливість міжнародної міграції, і європейської, зокрема, що спостерігається упродовж останніх років – фемінізація. Кількість жінок у переміщеннях населення поступово зростає, і це пов'язується з підвищенням попиту на жіночу працю в окремих галузях (ведення домогоспо-

дарства, догляд за хворими та літніми людьми, виховання дітей, а також сфера розваг). Також важливу роль у процесі фемінізації міграційних рухів відіграють зростання економічної незалежності жінок у суспільстві, а також возз'єднання сімей у розвинутих країнах [2].

Міграція населення є не лише визначальною рисою сучасного глобалізованого світу, але й одним із індикаторів кризового стану економіки. У випадку України це означає, що українці активно відшукують можливості покращити своє матеріальне становище, а в деяких регіонах України відсутність можливостей працевлаштуватися ставить трудових мігрантів у надзвичайно вигірне становище, порівняно з їхніми співвітчизниками, що залишаються працювати на батьківщині.

Основними причинами відтоку працездатного населення з України є: маленька заробітна плата, порівняно з якою навіть некваліфікована праця за кордоном (наприклад, сільськогосподарські роботи на збиранні полуниці у Польщі) є привабливою для українців; відсутність реальної можливості працевлаштуватися (особливо в невеликих містечках і селах); соціальні переваги та європейські цінності при імміграції за кордон; економічна нестабільність та політичне напруження в країні (що нерідко називають «епохою перемін, яка суттєво затяглася»); пов'язана з цим зневіра в можливе та досяжне майбутнє покращення; відсутність можливості реалізувати свій потенціал повною мірою.

Зростання обсягів трудової міграції з України сприяє збільшенню кількості проблем, що пов'язані з виїздом працездатного населення. Відтік інтелектуальної та висококваліфікованої частини працездатного населення призводить до якісного погіршення складу населення України, оскільки в першу чергу виїжджають більш активні та освічені громадяни. Нерідко міграція та працевлаштування не за фахом призводять до втрати професійної кваліфікації, що, у свою чергу, робить людину менш конкурентоздатною вже в українських умовах, і, як наслідок, спонукає таких громадян знову мігрувати.

Характерні для країн Європейського Союзу негативні явища (старіння населення, спад народжуваності), поєднуючись із суто українськими проблемами (відтік українських громадян на заробітки за кордон) призводять до нестачі робочої сили в окремих регіонах України. Серйозні проблеми спричиняє трудова міграція і в соціальній сфері: через виїзд на заробітки одного, а подекуди і двох членів сім'ї нерідко руйнуються родинні зв'язки, набуває поширення таке явище, як соціальне сирітство, спостерігаються окремі випадки відмови підлітків від опіки з боку батьків-заробітчани, відсутніх в Україні тощо.

Водночас варто пам'ятати, що українські трудові мігранти є важливим джерелом надходжень коштів з-за кордону до України. Грошові перекази з-за кордону, здійснювані українцями, що працюють в країнах Європейського Союзу, у 8 разів перевищують зовнішню допомогу розвитку для України та майже дорівнюють обсягу прямих іноземних інвестицій до України [8].

З початку XXI ст. в Україні відбувалась диверсифікація потоків міжнародної міграції. В першу чергу, відбулося скорочення загального обсягу зареєстрованих переміщень населення між Україною та іншими державами, що включають усіх мігрантів незалежно від напрямків їх пересування та приймаючих країн. Зміна розмірів і структури міграційних потоків супроводжується поліпшенням міграційної ситуації в Україні. Вже 2005 року вона стає країною, що приймає іммігрантів, а в 2006 р., вперше з часів незалежності нашої

держави, в Україні реєструється приріст населення за рахунок міграційного обміну з далеким зарубіжжям. Упродовж останніх років ця тенденція закріплюється. Відбувається поступове перетворення України з країни походження на країну призначення мігрантів. Можна констатувати, що Україна досягла певної стабільності в міграційній ситуації, так званої «нової міграційної рівноваги» [11].

Серед сучасних проблем, актуальних загроз і характерних тенденцій міжнародної міграції в цілому, та міграційних процесів в Україні, зокрема, можна виділити постійне зростання обсягів нелегальної міграції. Неухильне посилення контролю за міграційними процесами в країнах Європейського Союзу, скорочення можливостей реалізувати право громадян третіх країн на вільне пересування при одночасному поглибленні економічної прірви між високорозвиненими та слабзорозвиненими державами призводять до пошуків нелегальних шляхів проникнення до ЄС.

За різними даними, у світі загалом близько 4-х мільйонів осіб мігрують у незаконний спосіб або перетинають кордон законно, однак пізніше вимушено та/або свідомо порушують міграційне законодавство і автоматично переходять у розряд мігрантів-нелегалів. З цього традиційно користаються різноманітні злочинні угруповання, які організують бізнес, що ґрунтується на примусовій (нерідко рабській) праці, торгівлі людьми та сексуальній експлуатації [1, с. 12].

Нелегальна міграція виступає потужним викликом безпеці приймаючої країни, країни транзиту (що особливо стосується України) та особистій безпеці людини. Вона серйозно впливає на соціальну й демографічну структуру, створює цілі сектори зайнятості (переважно також нелегальні, а часто ще й кримінально забарвлені), провокує соціальну напругу, викликає зростання ксенофобії, національно-расового протистояння та екстремізму [9]. Масштаби нелегальної еміграції з України залишаються питанням без відповіді. Експерти традиційно називають цифри, що спираються виключно на їхні переконання та концепції, які не мають підтвердження і опосередкованої доказової бази. За даними одного експерта, за кордоном нелегально перебувають до 95 % емігрантів з України; інші стверджують, що ця цифра сягає трохи більше 20 % [1, с. 13].

Україна як країна походження, транзиту та призначення мігруючих осіб (чоловіків, жінок та дітей, які стають жертвами торгівлі людьми, насамперед, з метою примусової праці та сексуальної експлуатації), регулярно стає об'єктом критики з боку різноманітних міжнародних організацій та урядів розвинених країн (Див., наприклад, Доповідь щодо торгівлі людьми 2010 року Державного департаменту США [4]). Згідно результатів дослідження Міжнародної організації з міграції, починаючи з 1991 р. від торгівлі людьми постраждало більше 100 000 громадян України [8].

Упродовж останніх років переважну більшість іммігрантів до України складали колишні співвітчизники, пов'язані історичними, культурними та/або родинними зв'язками з громадянам України (йдеться про вихідців з країн СНД). Для них процеси інтеграції до українського суспільства протікають легко, оскільки такі мігранти мають подібні ціннісні орієнтації. Зараз же відбувається зміна потоків імміграції до України: збільшується потік до України іммігрантів з країн Центральної та Східної Азії, а також з Південно-Східної Азії, і тут ми стикаємося з особами, які мають дуже відмінні цінності, традиції та культуру.

Основними міграційними потоками до України є: легальні мігранти, біженці, напівлегальні мігранти та незаконні мігранти [6]. Нелегальна міграція завжди стимулювала

поглиблення криміногенної ситуації в місцях скупчення нелегалів через створення злочинних угруповань національними діаспорами. Окрім того, Україна є досить привабливою країною для біженців та шукачів притулку, кількість яких щороку збільшується. Згідно з даними Держаної міграційної служби України станом на 2011 рік переважає кількість біженців з країн Азії (Афганістан, Вірменія) та Африки [5].

Все вищезазначене вказує на необхідність адекватного реагування з боку держави й суспільства на виклики та загрози, пов'язані з розвитком міграційних процесів в Україні та Європейському Союзі, частиною міграційного простору якого виступає і наша держава. Існує нагальна потреба для створення сприятливих умов ведення малого та середнього бізнесу (що реально дозволило би зберегти найбільш пасіонарну частину українського суспільства, що традиційно шукає застосування своїх можливостей за кордоном). Окрім того, держава зобов'язана забезпечити захист прав українських громадян, що працюють за кордоном, водночас не забуваючи про необхідність заохочення емігрантів повернутися до України.

Враховуючи неминучість приходу до України мігрантів з менш розвинених держав, Україні необхідно приділити особливу увагу регулюванню імміграції, заохочуючи приїзд більш освічених та кваліфікованих іммігрантів. Також важливим моментом є визначення регіонів для розселення іммігрантів, розробка програм інтеграції міграційної спільноти та працевлаштування. Водночас є потреба посилення контролю на східних кордонах України для зменшення потоку нелегальних мігрантів з країн третього світу.

Надзвичайної ваги набуває проблема регулювання внутрішньої міграції, розвиток якої дозволив би регулювати співвідношення соціально-економічного розвитку України

та розвинути ринки праці всередині держави. Розвиток та контроль внутрішньої міграції зміг би задовольнити потреби ринку праці України та стати реальною альтернативою виїзду українських громадян за кордон [7, с. 28–29].

1. Аналітична записка «Україна 2020: демографічні та міграційні виміри безпеки». – К.: УІПП, 2012. – 20 с. 2. Гнатюк Т. О. Сучасні міграційні процеси: світові тенденції, європейські та українські особливості / Т. О. Гнатюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Politology/2007_56/56-19.pdf. 3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ds/kn/kn_u/kn1111_u.html. 4. Доповідь щодо торгівлі людьми Державного департаменту США, 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/g/tip/ris/tiprpt/2010/>. 5. Кількість біженців в Україні по країнам походження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.dmsu.gov.ua/uk/dijalnist-dmsu/dijalnist-tprb.html>. 6. Мазука Л. І. Новітні міграційні спільноти в Україні: можливості та проблеми / Л. І. Мазука // Стратегічні пріоритети. – 2009 р. – № 3 (12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/4.pdf. 7. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування / О. А. Малиновська. – К.: НІСД, 2011. – С. 28–29. 8. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf. 9. Нелегальна міграція: Реалії ЄС у галузі трудових відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rozum.info/publ/6-1-0-89>. 10. Офіційний вебсайт Міністерства праці та соціальної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=81570&cat_id=34946. 11. Прибиткова І. М. Сучасні міграційні процеси в Україні / І. М. Прибиткова. – Березень 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: novisa.com.ua/upload/file/migration%20process%20in%20Ukraine,%20Prybytkova%20Ukr.pdf. 12. Управління міграцією в Чорноморському регіоні: Молдова, Румунія та Україна (Тристороння доповідь, листопад 2008 року). – К.: МЦПД, 2008. – 51 с. 13. Щодо доцільності застосування міграційної амністії в Україні // Міграція: Інформаційно-аналітична газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/news/open-forum/ua-regarding-the-usefulness-of-migration-amnesty-in-ukraine/>. 14. Юськів Б. Міжнародна трудова міграція в Європі на початку ХХІ століття / Б. Юськів. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2011_22/Rozdil_3/11_Yuskiv.pdf.

Лілія Підгорна

Творчість Миколи Костомарова як вияв національної самобутності у добу романтизму

У статті наголошено на тому, що початки діяльності Миколи Костомарова припали на той період, коли відбувалося становлення фольклористики як науки, коли фольклористи були водночас і збирачами, і дослідниками народної творчості. Великий інтерес був зумовлений передусім тим, що в її текстах дослідники прагнули відшукати сліди давньої історії, збагнути дух народу.

The accent of the article is done on the fact that the scientific work of Mykola Kostomarov began at the time, when folklore as a science was still in developpe. That is why the folklore researchers were at the same time the both, collectors as well as investigators of the folk. Great interest to folklore was conditioned by the fact, that researchers tried to find in the texts the traces of ancient history and to understand the national spirit.

У збірці Миколи Костомарова «Народні пісні, що зібрані у Західній частині Волинської губернії 1844 року» вміщено 12 пісень «побуту козацького, декотрі з примітками («Козак посилає коня до матері», («Козак посилає коня до батька» «Козак і мати», «Дівчина будить козака в степу», «Козак просипає похід», «Козака проганяють чарами в Україну», «Прощання козака з дівчиною і повернення хворим», «Розмова козака з орлом», «Від'їзд козака і дівчина», «Звістка від орла про смерть козака», «Козак у дорозі», одна пісня – без назви).

Тема смерті козака є доволі поширеною у піснях цієї групи. Зазвичай у них немає опису чи то битви козака, чи його поразки. Смерть героя описана досить традиційно: почаста «козак в траві лежить», у ногах у нього – «коник плаче», а в головах – «ворон кричаче».

Мотив у пісні «Козак посилає коня до матері» є подібним до тексту «Козак посилає коня до батька»: кінь приносить матері чи батькові звістку про смерть козака, який лежить на полі битви. Цей мотив часто зображають у вигляді шлюбу козака «з жовтою ямкою» чи «могилочкою». Загибель козака

тут часто подано як опис весілля: Не плач, мати, не журися: / Уже твій син оженився, / Да взяв собі подолянку, / В чистім полю жовту ямку [8, с. 240]. Вже твій син оженився, / Узяв собі королівочку: / В чистім полі могило очку [8, с. 241].

У примітці до пісні М. Костомаров акцентував на давності мотиву умовного шлюбу козака із землею і вказував на його поширеність: «Направлення коня до рідних з вісточкою про смерть воїна і зображення смерті на полі битви у вигляді шлюбу з землею – образи, спільні для слов'янської і новогрецької народної поезії» [8, с. 240].

Трагізм пісні підсилюється почуттями матері, яка веде діалог з конем – вірним другом його сина, запитуючи про причини неповернення козака додому: Ой коню ж мій вороненький, / А где ж твій пан молоденький, / Чи ти його в морі втопив, / Чи ти його в війську згубив? [8, с. 240].

Діалогізація, котра виступає складовою драматизації кожного епізоду, надає пісні вираження почуттів персонажів, викликаючи тим естетичну реакцію. Адже відомо, що з погляду психології, – «мистецтво є необхідна розрядка